

MELHUS
KOMMUNE

STEDSANALYSE - Områdeplan Ler

Melhus kommune

Foto: Camilla Stenstad

En stedsanalyse dreier seg i hovedsak om å utvikle kunnskap og forståelse for et steds historie, identitet og potensial for utvikling. Denne analysen skal gi en plattform å diskutere stedet Lers situasjon og framtidsmuligheter ut fra. Beslutningsgrunnlaget blir bedre for å planlegge vidre utvikling av Ler sentrum.

Et kort historisk tilbakeblikk...

Kunnskap om fortiden bidrar til at vi kan se vår egen plass i en større sammenheng, styrker identitet og tilhørighet og knytter innbyggerne til landskapet og historien (Veileder- T-986).

Flå var en tidligere kommune i Sør-Trøndelag. Kommunen ble opprettet i 1880 da Melhus kom-

mune ble delt i to. Fra 1964 ble den igjen en del av Melhus kommune. Kommunen Flå hadde 614 innbyggere ved opprettelsen. Kommunesenteret lå på Ler, som var kommunens eneste tettsted og den ene av tre kretser. De øvrige kretser var Bolland og Dahl. Fra 1. januar 1964 ble Flå, Horg, Hølonda og Melhus (samt en del av Buvik) slått sammen til den nye kommunen Melhus. Flå hadde 843 innbyggere på det tidspunktet.

Amtskart - Kartverket med gamle stedsnavn

Flå eksisterer fortsatt som eget kirkesogn, som egen valgkrets og skolekrets. Flå som geografisk enhet i kommunal forvaltning er nå erstattet med Ler som et av sju tettsteder og delområder i Melhus. Ler består i dag av grunnkretsene Ler, Dal, Flå, Bolland og Flåmarka. Utmarksområdet Flåmarka er et populært rekreasjonsområde.

Foto: Camilla Stenstad

Elva Kaldvella har vært en viktig premiss for den historiske utviklingen av Ler, og gitt livsgrunnlag til mang en Lersbygg/Flåbygg gjennom tidene. Elva har fungert som hovedpulsåra i Flå gjennom århundrer. Kaldvella var svært viktig for den industrielle utviklingen, «*virksomhetene vokste frem som paddehatter langs bekken, særlig nedover mot tettstedet og stasjonsbyen Ler*» (MelhusByggen 2008 1). Det var kraftverk på Lersdammen, kvernsteiner, sagbruk, vadmestamper og drift av trøskeverk. Minst ti bedrifter har sett dagens lys direkte ved hjelp av denne bekkens vasskraft, blant andre Ler Kjemiske fabrikker og Brødrene Flaarønningen garveri.

«**Ingenting er umulig for Gud og en garver**» er et ordtak fra Ler, der de satte sin stolthet i å være allsidige. Også den historiske evnen til omstilling i rett tid har bidratt til utviklingen av et levende tettsted (MelhusByggen 2003).

Flå kirke, Ler stasjon, garveriet på Borkan, Flå meieri, Mussegata og senere også Flå herredshus var alle møteplasser som ga liv til en voksende bygd. Garveriet (Brødrene Flaarønning) startet opp

allerede i 1834 (først som farge-ri), senere også som salemaker. De la om driften underveis, og omskolerte de ansatte. Hos Flaarønning merket man når det var gode tider i jordbruket - og når det var trange tider. I 1950 årene ble det en omskifting fra salmakere til seilmakere (MelhusByggen 2008 1). I dag er Flaarønningen også grossist innen suvenirer, brukskunst, husflid og gaveartikler.

Flå meieri ble startet opp i 1879 og bestod frem til 1982. Tomta lå et par stenkast fra Ler stasjon. Bygging av meieriet førte til at vasslag ble dannet og vannledning ble lagt fra nedenfor Reitbakkene, og skaffet det meste av Lersområdet nytt vann, det såkalte Retvatn. Flå meieri produserte smør og ost. Produksjonen stanset i 1920 årene, og meieriet ble mottaksstasjon for melkeforsyning til Trondheim. Fra 1930 ble melka hentet direkte på gårdene med bil. For Ler sentrum ble det oppsatt melkerampe ved Flå handelssamlag, som senere ble flyttet til avkjørsla til samfunnshuset. Krigen satte en stopper for melkekjøring. Først i 1947 ble melka igjen hentet, kjørt til Ler satsjon og lasset av på en stor rampe (MelhusByggen 2008 2). Det står også i samme

artikkelen: "*Stasjonspersonalet lastet melkespannene inn på konduktørvogna på halv ti toget til byen, oppmot ett hundre spann. Det var posthus og postutlevering på stasjonen. Melkekjørerne hentet ut posten for hver sin grend og la den i felleskasse ved melkerampa*" (MelhusByggen 2008 2). Meieribygget ble revet i 1982, og det var en større utbygging på tomta av Flå Handelssamlag.

Man kan ikke se historisk på Ler uten å nevne Myrmennene og fremveksten av demokrati på Ler. Myrmennene fra Flå ble kjent i 1880 da Flå ble egen kommune. Dette skjedde etter en elegant omgåelse av loven som krevde at det var minst 50 jordeiere i en kommune. Siden det bare var vel 30 jordeiere som var stemmeberettigede i Flå, skilte Erik Kirkflå f. 1826 (som ble den første ordføreren i Flå) ut 18 myrparceller av Botnmyra, hver på 1 kvadratalen, og solgte disse til 18 personer i Flå (hver på 1 øre skyld). Dette skjedde i 1879. Dermed ble de nok stemmeberettigede til å tilfredsstille lovens krav, og Flå kommune ble skilt ut fra Melhus (Kulturminnesøk).

Natur og landskap

Et sted er bygd opp av natur -elementene berggrunn og løs-

masser, vann i hav, vassdrag og grunn, luftlag og klima og flora og fauna. Økologisk virker disse elementene sammen og gir viktige premisser for stedets liv og bruk.

Ler sentrum vokste fram der elva Kaldvella når ut på elvesletta langs Gaula. Nyhusåsen i nord og Våttåsen i sør former, sammen

med hoveddalsida, ei skålform med elva Bortna i nord og Kaldvella i sør. Sentrum har vokst oppover fra elvesletta og langs Kaldvella. Det meste av den sørlige delen av skålforma er dermed dominert av variert bebyggelse, mens den nordlige delen er dominert av kulturlandskapet. Gaula har gravd to halvmåneformer inn

i det slakt hellende terrenget. Der disse formene møtes, har Kaldvella funnet løpet sitt ned på elvesletta. Det gamle sentrum ligger i den nordlige halvmåneforma og der de to formene møtes.

Flyfoto fra 1947 med raster viser tydelig de to halvmånene

Landbruksarealene dekker så godt som hele arealet som ikke er bebygd. Det er bare langs Bortna og i de bratteste elvemælene det ikke er fulldyrka mark av førsteklasses kvalitet. Først når en kommer opp i det ulendte ravinlandskapet som stiger mot Våttåsen, er det anna type mark. Landbruksarealene er holdt godt i hevd og utgjør i dag et verdifullt kultur-

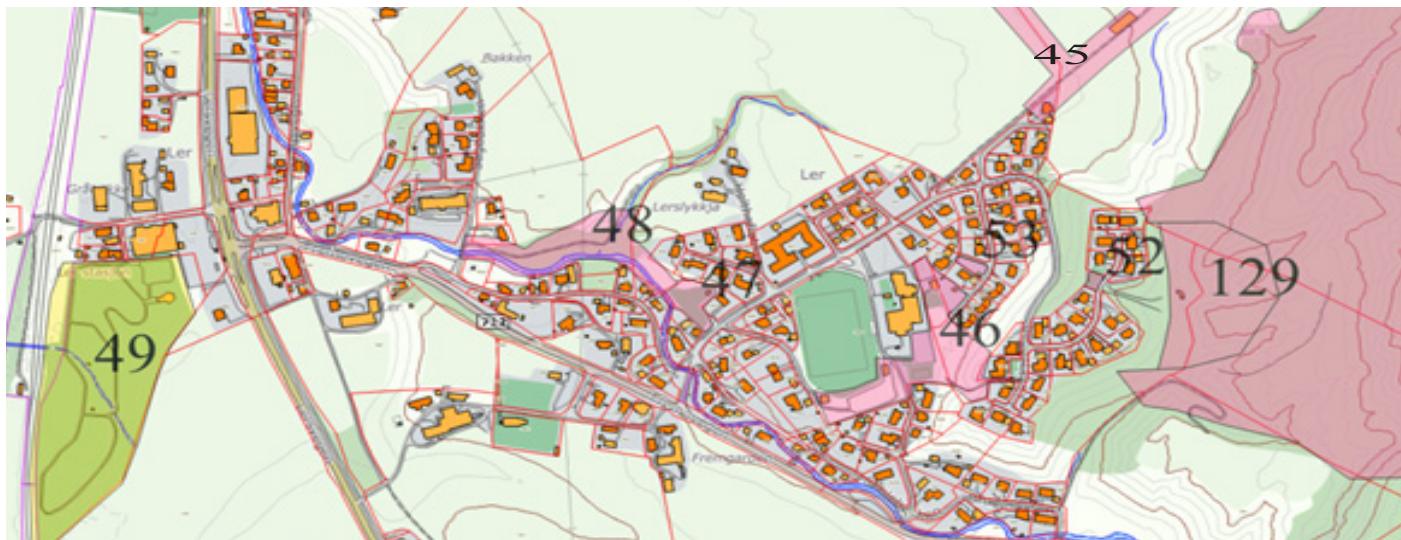
landskap. De store sammenhengende jordene gir et åpent og rolig landskap. Den store eika som står ute på det åpne jordet nord for bebyggelsen, beriker dette landskapet på en flott måte. Oppover mot nordøst forbi "Rødlåven" blir landskapsbildet mer variert. Strøket opp forbi "Rødlåven" er et mye brukt turområde (område 45 i kart neste side).

Foto: Signy Overbye

Kaldvella
Foto: Tove Hellem

Det er gjennomført en friluftslivkartlegging innenfor planområdet, og de kartlagte områdene er verdivurdert utifra en rekke kriterier. I tillegg finnes det i dag 2 opparbeidede fotballbaner innenfor planområdet.

Kaldvella med kantskogen er en viktig grønn lunge gjennom landskapet, og fungerer som en viktig viltkorridor for flere arter. Laks og sjøørret gyter også i deler av elva.

I dag er det skoleområdet og Flå samfunnshus som er naturlige møteplasser, så etablering av flere møteplasser vil kunne fremme området positivt, både estetisk og i et folkehelseperspektiv.

Infrastruktur

Ler er et tradisjonelt sentrum i den forstand at det har vokst fram omkring et viktig vegkryss. De fleste sentrumsfunksjonene ligger der fortsatt. Butikker, offentlig kommunikasjon, samfunnshus og kirke. Denne tette strukturen på begge sider av hovedvegen var naturlig og funksjonell, men i dag er det problematisk og farefullt å krysse vegen på grunn av den sterke trafikkøkningen langs dagens E6.

Hovedvegen E6 ligger i dag som en barriere mot vest. Bare et fåtall boliger, butikk, stoppested for jernbane samt sørgående buss ligger vest for E6. Fv712 som går fra sentrum mot Fremo er også relativt tett trafikkert. De fleste innbyggerne på Ler bor mer enn 500 meter (gangavstand) fra holdeplassene (tog og buss).

Det vesentlige av bosettingen, skolen og samfunnshuset befinner seg nord for fv 712. Til denne vegen knytter Lykkjvegen seg. Lykkjvegen fungerer som samleveg inne i de største delene av boligbebyggelsen. Vegen passerer både eldresenter og skole/barnehage og er trafikkbelastet. Tall fra 2016 viser en ÅDT på 1127, som i snitt gir en kjøretøypassering hvert 93 sekund.

Det er noe usikkert om trafikkbelastningen langs fv 712 vil øke. Tungtrafikk fra flere grusuttak/deponi på Fremo bruker dette som transportåre, i tillegg til økende trafikk fra Klæbu ved etablering av næringsareal på Tulluan. Det finnes ikke gang/sykkelveg langs fv712. Det er tidligere foreslått omlegging av fv712 for å flytte all trafikken bort fra bebyggelsen. Trafikksituasjonen

i eksisterende kryss fv 712/E6 er ikke en god løsning, men vil muligens bedres ved etablering av ny E6. Prognosetall fra SVV viser en nedgang av trafikk langs fv712 ved etablering av ny E6.

Bebyggelse

Det bor i dag 587 personer i tettstedet Ler (pr. 1.1.15). Ca. 330 av disse er i yrkesaktiv alder (20-66 år). Boligbyggingen på Ler har i all hovedsak skjedd som eneboliger slik at prosentandelen eneboliger her er litt over 80%, 15% er småhus og 5% er andre boligformer. Boligtilbudet framstår dermed som svært lite variert. Dersom det, i takt med trenden, bygges flere boliger som blokkbebyggelse, rekkehus og horisontale boliger vil boligbestanden i kommunen, og på Ler, på sikt bli mer variert.

Friluftslivkartlegging med faktark som berører planområde:

- Område 45 Rødlåven grønnkorridor (Grønnkorridor – Verdi A)
- Område 100 Gaula (Strandsonen – Verdi A) Ikke i kartet
- Område 46 Flå skole (Leke og rekreasjonsområde – Verdi A)
- Område 47 Eivindskogen lekeplass (Leke og rekreasjonsområde – Verdi A)
- Område 48 Eivindskogen (Grønnkorridor – Verdi A)
- Område 49 Ler putball (Leke og rekreasjonsområde – Verdi B)
- Område 52 Lykkjvegen lekeplass (Leke og rekreasjonsområde – Verdi A)
- Område 53 Bortsvegen lekeplass (Leke og rekreasjonsområde – Verdi A)
- Område 129 Emils-skogen (Leke og rekreasjonsområde - Verdi A)
- Område 43 Blukkuåsen-Botnmyra (Naturterreng – Verdi A) Ikke i kartet

Foto: Tove Hellem

Av spesiell bebyggelse på Flå er det verdt å merke seg Flå kirke, en langkirke i stående vekselpanel som ble bygget i år 1794. Kirken er registrert som et kulturminne og er fredet. Det er ca. 1100 personer som sogner til kirken.

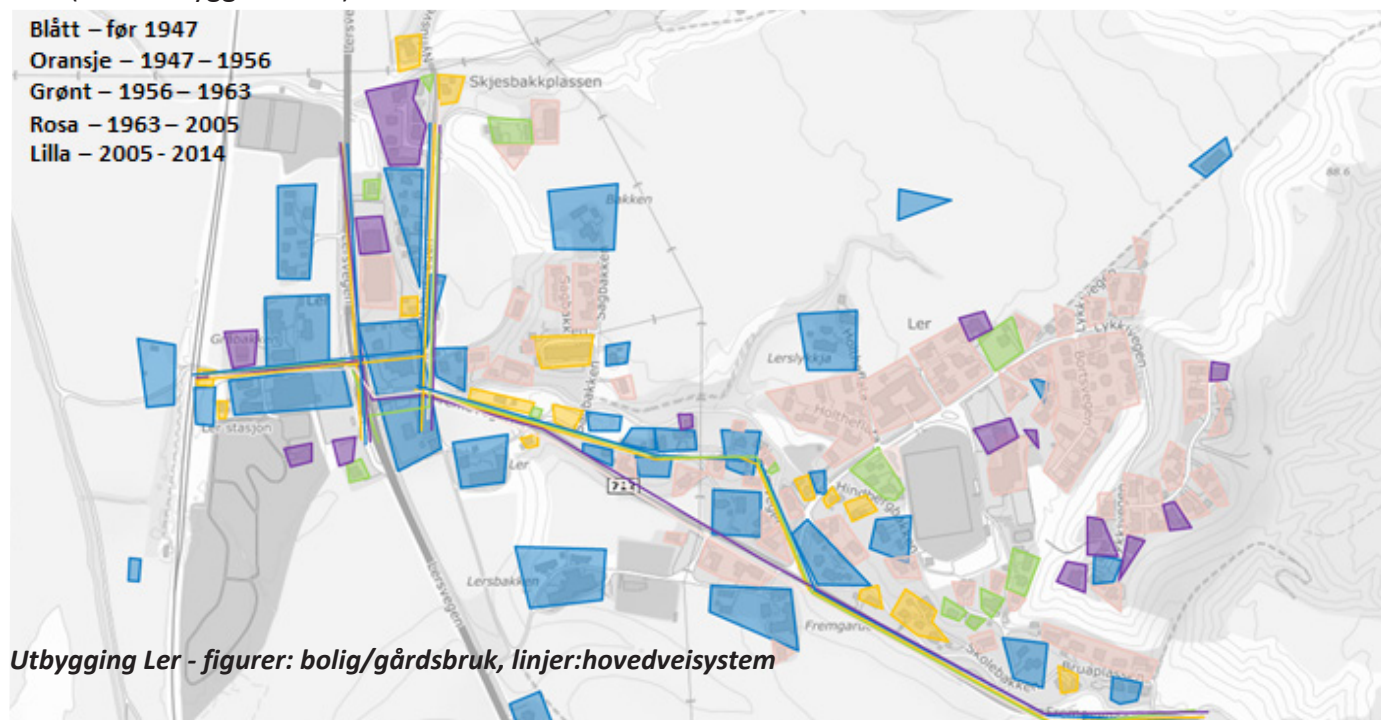
Det finnes mange registrerte SEFRAK bygninger i Ler, dette er bygninger fra før 1900, og inkluderer bygninger på Fremgaarden, Øytun, Lersbakken, Lers bruk/Lersbroen, Bakken østre, Nøysomhet, Lersløkken, Lershagen, Heimen, Ler Østre, Flaa, Borkan, Øyen, Flå meieri, Kåsen, Gråbakken, Solvang, Bortendalen, Flaa Frørenseri og Bakken.

Foto: Melhus kirkelige fellesråd

Mange av disse bygningene har særdeles høy historisk interesse. Flårønningsbygget på Borkan er den eneste i sin kategori (næringsbygg), den eldste delen er fra 1836. Den nyere delen i teglstein er bygd på 1950-tallet. Bygningene har vært lokaler for en av de eldste nåværende bedriftene i Melhus. Det er sagt at under gulvet fins enda de gamle garveka-rene (MelhusByggen 2003).

Utbyggingen har tidligere vært kosentrert rundt krysset i sentrum og langs Kaldvella et stykke oppover mot øst. Senere er det fortettet noe, og så er arealene mot øst tatt i bruk. Det er mest eneboliger på Ler. Hovedveisystemet har hatt noen endringer med tiden, men området mellom jernbanen og den gamle fylkesvegen har vært de mest sentrale områdene på Ler over tid.

Konklusjon

Jordbruksareal som finnes i planområdet er av meget god kvalitet, og utvidelser av bebygde områder vil komme i konkurranse med jordvernet både mot sør, vest og nord. Hvis man skal utvikle Ler med tanke på tilpasning til landskapet bør videre utbygging etableres slik at Ler blir mer avgrenset og ikke "flyter" utover. Det er god tilgang på friluftarealer både mot vest, nord og øst. Innenfor de bebygde arealene peker grønnsstrukturen rundt Kaldvella seg ut som et godt alternativ som turområde/skoleveg, og er også historisk et mye brukt område, men her er det behov for bedre tilrettelegging.

Kilder

MelhusByggen:

2003 - «Ingenting er umulig for Gud og en garver»

2008 - «Kaldvella – hovedpulsåra i Flå gjennom århundrer»

2008 - «Flå Meieri 1879-1982»

2011 - «Bygdehøvdningen Erik A. Kirkflå»

Veileder stedsanalyse innhold og gjennomføring - T-986, Miljøverndepartementet.

Kommunedelplan Ler 2008 - Melhus kommune

Oppfølging av særlig verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag. Rapport: Melhus kommune – Fylkesmannen i Sør-Trøndelag 2005.

Kulturminne registeret i Kulturminnesøk - Myrmennene fra Flå

Faktaark - Friluftslivkartlegging Melhus 2015

